

Jędrzej Piekara

Źródła idei „nowego człowieka” i „nowego społeczeństwa” w Rosji i Związku Sowieckim do 1929 r. – streszczenie

W swojej rozprawie doktorskiej stawiam pytania na temat, po pierwsze, genezy bolszewickiego wyobrażenia o „nowym człowieku” i „nowym społeczeństwie”, po drugie zaś o to, w jaki sposób te idee, czyli elementy ideologiczne, teoretyczne, przekładały się na życie społeczne, kulturalne i polityczne w Rosji Radzieckiej i Związku Sowieckim w latach dwudziestych. Stawiam tezy o utopijności marksizmu, komunizmu i bolszewizmu – o tym, że te ideologie, teorie polityczne i ruchy społeczne były przesiąknięte wątkami utopijnymi, choć same się od utopijności odżegnywały. Utopijności tej dopatruję się w dziedzictwie, jakie przejął marksizm – połączeniu tradycyjnej myśli utopijnej (wywodzonej od Platona, Tomasza Morusa i Tomasza Campanelli) oraz ideałom polityczno-społecznym z okresu rewolucji francuskiej. Widzę w marksizmie wyraźną cezurę w ruchu utopijnym: przejścia od utopijności rozumianej jako idealne wyobrażenie społeczne po utopijność związaną z nauką oraz bezpośrednim działaniem politycznym mas ludowych. Marksizm, w mojej pracy, przedstawiony jest jako ojciec bolszewizmu i element istniejącej od tysiącleci myśli utopijnej i komunistycznej.

Prefiguracje polityczno-ideologiczne komunizmu są drugą tezą, jaką stawiam w rozprawie doktorskiej. Wyróżniam kategorię „ideologii socjalistycznych”, do której należą wszelkie pomysły na reformę społeczną, poczynwszy od Platona i chrześcijaństwa, które zwykle się przez ostatnie dwieście lat określać w sposób socjalistyczny, komunistyczny czy komunalistyczny. Tezę tę stawiam przede wszystkim ze względu, iż dla samych marksistów i bolszewików badania nad własnymi (często wyimaginowanymi) „przodkami ideowymi” były niezwykle istotne. W tym spojrzeniu staram się jednak unikać prezentyzmu i zdecydowanie twierdzę, iż nie można określać jako komunistyczne (jeżeli pod słowem „komunizm” rozumie się ideologię odmarksistowską) ruchów społecznych poprzedzających XIX wiek.

Badania nad „nowym człowiekiem” i „nowym społeczeństwem” w teorii marksistowskiej, socjalistycznej i bolszewickiej prowadzę przede wszystkim na gruncie analizy prac teoretycznych, dorobku kulturowego oraz praktyki politycznej. Argumentuję, że postulat „nowego człowieka” i „nowego społeczeństwa” nie był wymysłem marksizmu, ale właśnie pochodną tkwiącego w kulturze europejskiej toposu utopijności i reformy społecznej, kojarzonej obecnie przeze mnie z ideologiami socjalistycznymi. Przyglądam się europejskiej historii, wskazując na wzorce, które później wykorzystywali bolszewicy, kreując swą własną (choć, jak się okazuje, bardzo odtwórczą) wizję utopijnego nowego świata. Nie byli wolni bolszewicy i marksiści od nawiązywania do Starego i Nowego Testamentu, do prac Platona,